

PROGRAM RADA I RAZVOJA ISTORIJSKOG INSTITUTA CRNE GORE U PERIODU 2012-2015.

I

Poznato je da su normativni okvir i osnovna djelatnost Istorijaskog instituta od 2004. godine, regulisani čl. 56 Statuta Univerziteta Crne Gore. Njime je kao osnovna djelatnost ove naučne imstytucije utvrđena oblast naučno-istraživačkog rada. Time je djelatnost Instituta definisana na sličan način kao i u *Uredbi o osnivanju Instituta za proučavanje istorije crnogorskog naroda*, od 1948. u kojoj je ona utvrđena na istraživanje građe „od istorijsko-naučnog značaja o svim događajima iz političkog, društvenog i kulturnog života crnogorskog naroda iz najdalje prošlosti do najnovijeg vremena“. I kasniji zakonski propis: *Uredba o Istorijaskom institutu NR Crne Gore*, od 4. oktobra 1958. godine, slično je određivao radne zadatke Instituta („da proučava istoriju crnogorskog naroda kao i razvitak društveno-političkog, kulturnog i privrednog života Crne Gore“).

Od svog osnivanja Institut je imao status samostalne naučne ustanove, sa svojstvom pravnog lica. Sa reformama izvršenih 2004. godine Istorijaski institut je postao jedna od jedinica Univerziteta Crne Gore. Nakon toga, sva pitanja iz osnovne djelatnosti ove institucije (izbor i funkcije direktora, Naučnog vijeća i oblici participacije njegovih predstavnika u radu organa Univerziteta), regulisana su Statutom Univerziteta. Kao i za sve ostale univerzitetske jedinice tako je Statut Univerziteta postao osnovni pravni akt za regulisanje djelatnosti Istorijaskog instituta utvrđene „na oblast naučno-istraživačkog rada“.

S obzirom da je Istorijaski institut, trenutno, jedna od dvije univerzitetaskе jedinice koje se bave naučno-istraživačkim radom, ukupan pravno institucionalni okvir na Univerzitetu, adekvatnije je prilagođen ostalim univerzitetaskim jedinicama, čija osnovna djelatnost nije naučno-istraživački, već nastavni rad. To ne stvara pogodan ambijent za realizaciju naučno-istraživačkog programa Instituta, mada, s druge strane, takav status u nekim slučajevima ima i pozitivnih strana za njegove zaposlene.

Sa promjenama koje su izvršene 2004. i sasvođenjem pravnog osnova rada Instituta na Statut Univerziteta, kao osnovni pravni akt, ostala su

nedefinisana brojna pitanja iz oblasti naučno-istraživačkog rada ustanove, kadrovske politike, usavršavanja naučnih radnika, izdavačke djelatnosti uopšte i izlaženja časopisa „Istorijski zapisi“. Na taj način je smanjen prostor za intenzivnije uključivanje Istorijskog instituta u naučni život Crne Gore.

Takva pozicija Istorijskog instituta nametnula je potrebu da u protekle tri godine neka od sistemski neriješenih pitanja, poput ne finansiranja časopisa „Istorijski zapisi“ budu riješena na bazi entuzijazma zaposlenih. Na sličnim osnovama rađeno je na unapređenju naučno-istraživačkog rada, obezbeđivanja sredstava za održavanjem nekoliko međunarodnih naučnih skupova, koja su obično pripadala kategoriji donacija, domaćih ili stranih institucija. Takođe je, radi održavanja koraka i izbjegavanja zaostajanja u rezultatima proučavanje istorije, uspostavljena mnogo bogatija saradnja sa srodnim naučnim institucijama van Crne Gore (Rusije, Italije, Srbije, Hrvatske, Slovenije, Ukraine, a predstoji potpisivanje Protokola o saradnji sa Institutom za narodno pamćenje iz Poljske). Sem toga, u relativno teškoj finansijskoj situaciji u društvu, Istorijski institut je uspio da obezbijedi kontinuirano izlaženje časopisa „Istorijski zapisi“. Publikovano je nekoliko značajnih izdanja koja su bila zapažena, posebno u domaćoj javnosti.

Takođe, Istorijski institut je uspio da obezbijedi materijalna sredstva za adaptaciju i sanaciju zgrade Istorijskog instituta. Time su stvoreni mnogo povoljniji uslovi za rad zaposlenih, ali i otvorene perspektive za nove oblike djelatnosti.

Sve što smo prethodno kazali govori o tome da je, ostvarenim rezultatima u različitim segmentima djelatnosti, Istorijski institut tokom posljednje nepune tri godine napravio značajni iskorak i donekle uspio da poboljša svoju naučnu reputaciju u Crnoj Gori i regionu.

Jedno od važnih pitanja za koje možemo kazati da nije rezultiralo očekivanim napretkom jeste kadrovsko jačanje, putem sticanja novih akademskih zvanja zaposlenih mladih kolega ili prijem novih saradnika. Nema u poštovanju zakonskih rokova, predviđenih za izradu doktorskih i magistarskih radova, uslovio je, čak, prekid radnog odnosa trojici aistenata. S druge strane Institut je uspio da se kadrovski ojača prijemom samo jednog naučnog saradnika, za oblast srednjovjekovne istorije. Prijem većeg broja istraživača nijesu dozvoljavale finansijske mogućnosti Univerziteta, kao i nedonošenje Akta o sistematizaciji radnih mjesta na Univerzitetu Crne Gore.

II

Ne mijenjajući osnovni sadržaj svoje djelatnosti, Istorijski institut Crne Gore, u narednom periodu, trebalo bi da razvije program rada zasnovan na nekoliko osnovnih elemenata:

1) Polazeći od definisanih pravaca razvoj Univerziteta Crne Gore, u okviru projekta EVOLUNIMONT, Istorijski institut, kao jedinica Univerziteta Crne Gore, u narednom periodu trebao bi da nastavi aktivnosti na osnivanju interdisciplinarnih doktorskih studija, tj. na dobijanju akreditacije za studijski program iz oblasti istorije, istorije kulture i istorijske antropologije. Izradom Elaborata, od strane radnog tima Instituta, realizovana je ideja o otvaranju akademskih studija pri Istorijskom institutu, stara više od dvije decenije. Ono što je do sada urađeno, u smislu dobijanja pozitivnih ocjena od strane Senata, Upravnog odbora, i relativno skromnih primedaba, na tekst Elaborata od strane Nacionalnog savjeta za visoko obrazovanje, su garancija da je ovu ideju moguće realizovati. Time bi se Institut osim naučno-istraživačkog rada, u okviru posdiplomskih i doktorskih studija, bavio i nastanom djelatnošću, ne gubeći osnovne karakteristike naučno-istraživačke institucije. Činjenica da je pomenuti Elaborat izrađen u saradnji sa Institutom za humanističke nauke iz Ljubljane (ISH) pruža mogućnost da se navedeni projekat realizuje na savremen način, na principu dvojne matičnosti, i da diplome koje bi se sticale na posdiplomskim i doktorskim studijama u Istorijskom institutu, budu naučno validne u regionu i zemljama Evropske unije.

Samo dobijanje licence od Nacionalnog savjeta za visoko obrazovanje automatski ne znači i napredak u razvoju Istorijskog instituta. Time se samo stvaraju pretpostavke za organizovanje poslova, koji ovu instituciju mogu pretvoriti u moderni naučno-istraživački centar. Postizanje tog cilja podrazumijeva i niz drugih pretpostavki. Prije svega: obezbjedjivanje stabilnih uslova finansiranja za ukupan rad Instituta, kao i za realizaciju navedenog studijskog programa, i adekvatnu naučno-istraživačku opremljnost uključujući i poslovno-prostorne uslove. U situaciji globalne finansijske krize koja prati našu zemlju, to svakako nije lako ostvarljiv cilj, tako da treba uložiti značajne napore da bi se on realizovao.

2) Već smo pomenuli da se Istorijski institut, kao i istorijska nauka u Crnoj Gori u cjelini, u kadrovskom smislu, nalaze pred izraženom potrebom angažovanja znatno većeg broja istraživača od onih koji se sada tim poslom bave. Biološki odliv kadrova je uticao na smanjenje broja lica

koja se profesionalno bave istorijskom naukom. S druge strane i u vrijeme kada je mnogo više istraživača radilo na proučavanju prošlosti Crne Gore, mnoge oblasti su bile istraživački nepokrivene. Realizacija pomenutog studijog programa je jedan od načina da se, tokom narednih godina, Istorijski institut organizaciono transformiše u ustanovu sposobnu da stvara vlastiti naučni podmladak i prevaziđe navedene probleme. Činjenica da se u planiranom konceptu realizacije studijskog programa iz istorije, istorije kulture i istorijske antropologije, predviđa učešće inostranih naučnih radnika, je garancija da naučni podmladak koji se bude školovao u Istorijom institutu, može biti vrlo referentan, odnosno, da po svom kvalitetu treba da odskoče od prosjeka u Republici.

Ali, da bi se ova ideja ostvarila, šira društvena podrška, ne samo Univerziteta Crne Gore, podrazumijeva i angžovanje drugih državnih struktura nadležnih za ovu vrstu naučnog i visokoobrazovnog rada. Takođe, kadrovsko jačanje Instituta, o kome smo govorili, koje se nameće kao pretpostavka njegovog daljeg funkcionisanja, podrazumijeva da se na Univerzitetu usvoji Akt o sistematizaciji radnih mjesta, shodno kome bi Institut mogao da planira svoje, mnogo veće kadrovske potrebe.

3) Naredna pretpostavka razvoja Instituta, jeste dobijanje novog poslovnog prostora, sa savremenom kancelarijskom i kompjuterskom opremom, kao preduslovom da se u Institutu realizuju akademske studije i izvrši njegovo kadrovsko jačanje. Takođe novi smještajni prostor zahtijeva i sadašnji broj zaposlenih u naučnom sektoru, kao i potrebe Biblioteke Istorijom instituta. Značajna poboljšanja uslova za smještaj knjižnog fonda, koja su ostvarena tokom protekle dvije i po godine, kao i značajan pomak u elektronskoj obradi podataka bibliotečkih jedinica, unošenjem u sistem COBIS, ma koliko važni nijesu dovoljni da bi se moglo govoriti o optimalnim uslovima za rad ovog sektora Istorijom instituta. Zbog toga bi u komunikaciji sa Rektoratom i Univerzitetom bibliotekom trebalo pri iznalaženju rješenja da se unošenje podataka u sistem COBIS ne vrši od strane honorarno angžovanih lica, jer to predstavlja veliko finansijsko opterećenje za Institut.

4) Institut treba da razvije forme naučne djelatnosti koje do sada, osim održavanja naučnih skupova, nijesu u dovoljnoj mjeri praktikovane. Započetu praksu održavanja promocije knjiga, odnosno naučnih tribina, treba nastaviti i proširiti radom okruglih stolova.

Posebnu pažnju treba da zauzme vlastita izdavačka produkcija koja ne bi trebala da se svodi samo na izlaženje časopisi „Istorijom zapisi“ i povremenu pojavu novih izdanja. Ma koliko važni, ovi vidovi djelatnosti naročito u oblasti izdavaštva, u postojećim društvenim uslovima su veoma

teško ostvarljivi, tako da nije realno očekivati da se na tom polju, relativno brzo postignu, krupniji rezultati.

III

Organizacione promjene izvršene sredinom 2009. uvođenjem posebnih organizacionih jedinica, treba održati i u narednom periodu. Sadašnju praksu postojanja: Naučnog sektora, Sektora za međunarodnu saradnju, Sektor za realizaciju studijskog programa magistarskih i doktorskih studija, Sektora biblioteke Instituta, kao i posebnih tijela: Redakcije za izdavanja časopisa „Istorijski zapisi“, Redakcije za izdavanje edicije „Monumenta Montenegrina“ (ukoliko se steknu uslovi za nastavak njenog izlaženja), trebalo bi dopuniti i Redakcijom za izdavačku djelatnost, a takođe kao posebna tijela u sklopu organizacione strukture Istorijskog instituta predvidjeti: Centar za slavistiku i Centar za orjentalistiku.

1. **Naučni sektor** kao i do sada imao bi dva odjeljenja: *Odjeljenje za nacionalnu istoriju* i *Odjeljenje za opštu istoriju*.

a) **Odjeljenje za nacionalnu istoriju**, svoj program rada temeljilo bi na nastavku pisanja višetomne istorije Crne Gore (ukoliko se za to steknu uslovi), a takođe i na naučnim istraživanjima pojedinih pitanja iz prošlosti Crne Gore i publikovanjem ostvarenih rezultata u vidu monografija o ličnostima i značajnim događajima iz političke, ekonomske, kulturne, vojne, odnosno društvene istorije Crne Gore. Treba podstaći praksu da se u okviru ovog Odjeljenja realizuju tematski zbornici dokumenata na osnovu građe domaće provincije, kao i publikovanje memoarske literature i dnevnika. Na čelu Odjeljenja, kao i do sada nalazio bi se rukovodilac, koji bi se starao o realizaciji ovih poslova.

b) **Odjeljenje za opštu istoriju**, osnovne elemente svog programa rada temeljilo bi na projektima istraživački usmjerenim ka spoljno-političkom životu Crne Gore i njenim međunarodnim odnosima. Osim u periodu moderne crnogorske državnosti u XIX i XX vijeku, teme kojima bi rad ovog odjeljenja trebalo da bude posvećene bile bi se: posthladnoratovskog perioda i savremenih integracionih procesa, koji imaju svoj istorijat i koje predstavljaju značajano pitanje aktuelnog društvenog života Crne Gore. U okviru ovog odjeljenja, takođe bi se radilo na publikovanje arhivske građe, memoarske literature, dnevnika i putopisa strane provincije. O radu Odjeljenja i naprijed navedenim poslovima starao bi se njegov rukovodilac.

2. **Sektor za međunarodnu naučnu saradnju Istorijskog instituta**, je zamišljen kao tijelo koje bi trebalo da koordinira aktivnosti vezane za

međunarodnu saradnju sa srodnim institucijama, dogovaranjem oblika zajedničkog rada i definisanjem njihovog sadržaja putem posebnih protokola. Ovaj sektor bi radio shodno instrukcijama Naučnog vijeća Instituta i na obezbjeđivanja uslova za realizaciju međunarodnih projekata, koji podrazumijevaju međunarodnu razmjenu i mobilnost nastavno-naučnog osoblja. Njegov zadatak je da prati mogućnost pribavljanja sredstava iz različitih inostranih i domaćih fondova, kojima bi se realizovala naučna saradnja i međunarodno naučni projekti. Sektor ima svog rukovodioca, a u njegov sastav bi trebalo uvrstiti i nekoliko asistenata, naročito u slučaju kadrovske jačanja Instituta.

3. **Sektor za realizaciju studijskog programa magistarskih i doktorskih studija**, kao organizacionu jedinicu tek bi trebalo konstituisati, nakon donošenja Odluke Nacionalnog savjeta za visoko obrazovanje, kojom bi Institut dobio licencu za obavljanje nastavne djelatnosti. Sektor bi bio organizovan na principima sadržanim u Elaboratu o studijskom programu magistarskih i doktorskih studija iz oblasti istorije, kulture i istorijske antropologije. Trenutno je nemoguće predvidjeti broj administrativnih lica koji bi eventualno bili potrebni u radu ovog Sektora. Jedino je izvjesno da bi, sa dobijanjem licence, bili imenovani: rukovodilac Studijskog programa za magistarske i doktorske studije i prodekan za nastavu.

4. **Sektor biblioteke Istorijskog instituta**. Već smo kazali da je radi poboljšanja rada ove organizacione jedinice uložena značajna napor, koji je bio izražen u novom prostornom razmještanju, zatim u angažovanju preko Republičkog zavoda za zapošljavanje tri lica, u trajanju od skoro dvije godine, kao i jednog honorarnog radnika koji je sredstvima Instituta bio plaćen za elektronsku obradu podataka, odnosno unošenje u sistem COBIS bibliotečkog fonda Instituta. S obzirom na velike finansijske rashode koje je Istorijski institut do sada imao u vezi sa poboljšanjem uslova rada u Biblioteci, u narednom periodu, kao što smo već kazali, u dogovoru sa Rektoratom, odnosno Univerzitetskom bibliotekom trebalo bi nastojati da se prostorni uslovi za Biblioteku povećaju, kao i da Univerzitetska biblioteka preuzme dio poslova unošenja elektronskih podataka u sistem COBIS.

4. **Administrativni sektor** obavljao bi, kao i do sada, pravne i finansijske poslove. Na čelu Sektora je sekretar Instituta zadužen za normativnu regulativu svakodnevnih radnih aktivnosti Instituta, a takođe i za usklađivanje, putem donošenja posebnih akata (gdje god je to moguće), njegove unutrašnje djelatnosti sa potrebama uspješnijeg usklađivanja sa generalnim zakonskim rješenjima sadržanim u Zakonu o naučnim djelatnostima i Statutu Univerziteta.

Radne aktivnosti računovodstvenog sektora su smanjene u odnosu na vrijeme kada je Institut ima svojstvo pravnog lica, s obzirom da su finansije Univerziteta centralizovane, pa je rad ove službe rasterećen dijela obaveza koje su prenijete na računovodstvo Univerziteta.

5. **Redakcija za izdavačku djelatnost.** Ovu organizacionu jednicu tek bi trebalo konstituisati, nakon čega bi posebnim aktom dostavljenim Naučnom vijeću bio utvrđen sadržaj njenog rada. Osim određivanja kriterijuma za moguća izdanja Istorijskog instituta, ona bi trebala da predlaže Naučnom vijeću rukopise koje treba usvojiti za štampu. Njena nadležnost bi takođe bi bila da nastoji da se stara o obezbjeđenju fonda za izdavačku djelatnost i da u slučaju njegovog formiranja utvrdi kriterijume i mjerila za isplatu autorskih honorara i nadoknada za tehničke poslove vezane za izdavaštvo.

6. **Redakcija za izdavanje časopisa „Istorijski zapisi“**, nastaviće sa radom do isteka mandata u sadašnjem sastavu. S obzirom da su se dosadašnji rad i izdavanje nekoliko svesaka Časopisa odvijalo bez adekvatne materijalne podrške nadležnog Ministarstva ili Univerziteta Crne Gore, u narednom periodu trebalo bi pokušati da se obezbijede stabilni izvori finansiranja ovog naučnog glasila. Takođe Časopis bi trebao da zadrži visok naučni nivo, uz očuvanje ugleda i prepoznatljive naučne reputacije, koja je naročito uvećana dobijanjem međunarodnog karaktera ovog glasila i uvrštavanjem u dvije međunarodne baze podataka CEEOL i EBSKO.

7. **Redakcija za izdavanje edicije „Monumenta Montenegrina“**, biće formirana zavisno od eventualnog donošenja pozitivne odluke o radu na ovom projektu od strane Ministarstva za kulturu ili Vlade Crne Gore. Njen rad bi trebao da se odvija u okviru osnovnih principa uređivačke politike koji se praktikuju u Istorijskom institutu.

8. **Centar za slavistiku i Centar za orjentalistiku**, trenutno figuriraju na nivou razvojnih jedinica ukupne organizacione strukture Istorijskog instituta. Osmišljavanje koncepta njihovog rada je u toku. Nešto dalje u tom smislu se otišlo u pogledu Centra za slavistiku, potpisivanjem odgovarajućih protokola sa Sanktpetersburškim univerzitetom, međutim, kao ni u slučaju Centra za orjentalistiku i taj sporazum predstavlja više idejni projekat, nego što nudi konkretna rješenja načina njegovog funkcionisanja u praksi. I u jednom i u drugom slučaju, dakle, osnovne preuslove za rad i finansiranje rada ovih centara trebalo bi tek utvrditi.

IV

Poslovi koji su prethodno opisani i čije obavljanje podrazumijeva kontinuitet u radu zahtijeva vrijeme i podršku kolektiva. Istorijski institut treba da funkcioniše kao tim, što podrazumijeva jednaku spremnost zaposlenih da se angažuju na ostvarivanju planiranih poslova iz okvira njegovog programa rada. Takođe, Istorijski institut, kao moderna naučna ustanova sa razvijenom međunarodnom saradnjom, treba da ima i podršku najviših organa Univerziteta, ministarstava i Vlade Cene Gore. Ona je nužna kako radi ostvarivanja naučnih rezultata istraživača neopterećenih materijalnim i ideološkim predznacima, tako i zbog činjenice da u savremenim integracionim procesima samo zemlje sa istorijskom sviješću oslobođene zabluda i mitomanija, mogu računati da u njima očuvaju svoj istorijski identitet.

Navedeni program rada je obuhvatio osnovna pitanja, magistralnog karaktera, ne uzimajući u obzir mnoga druga koja se svakodnevno u radu pojavljuju. Ono na što nije obraćena posebna pažnja jeste opštepoznata činjenica da se, usled globalne finansijske krize, Crna Gora, Univerzitet Crne Gore i Istorijski institut nalaze u veoma teškoj finansijskoj situaciji. Otuda Program rada koji smo prethodno saopštili i njegova realizacija u direktnoj su zavisnosti od daljih finansijskih tokova u Republici, pozicije koje će uspjeti da za svoje jedinice obezbijedi Univerzitet Crne Gore uključujući i adekvatno finansiranje Istorijskog instituta.

Ukoliko toga ne bude, teškoće u koje se sada nalazimo biće mnogo teže rješavati, što samo po sebi znači da i realizacija ovog Programa može biti dovedebna u pitanju.

Kandidat za direktora
Dr Radoslav Raspopović